

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

ВАРГАТЮК Марія Олександрівна

УДК 338.43:330.837(477)

**ІНСТИТУЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ**

**Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Чернігів – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Одеському державному аграрному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Стоянова-Коваль Світлана Савівна,
Одеський державний аграрний університет
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри обліку і оподаткування.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Дерій Жанна Володимирівна,
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри теоретичної та прикладної
економіки;

доктор економічних наук, професор
Трохимець Олена Іванівна,
Класичний приватний університет
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри національної економіки,
маркетингу та міжнародних економічних відносин.

Захист відбудеться «25» березня 2021 року о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 79.051.04 у Національному університеті «Чернігівська політехніка» за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, ауд. 335.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Чернігівська політехніка» за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Автореферат розісланий «23» лютого 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

В. В. Виговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Аграрний сектор України характеризується динамічним розвитком, здійснює вагомий внесок у функціонування національної економіки, формує необхідні підвалини продовольчої безпеки країни та забезпечує суб'єктів господарювання інших галузей переробної промисловості сировиною тощо. Галузеві особливості аграрного сектору, фрагментарність інформатизації управлінських та виробничих процесів, розбалансованість інституційного впливу та низький рівень аналітичного супроводу наявної сукупності інститутів, що забезпечують функціонування такого сектору не дають змоги задіяти весь комплекс ресурсних можливостей його кількісного, якісного розвитку та продуктивної взаємодії з іншими структурними компонентами національного господарства.

Необхідність забезпечення конкурентоспроможності продукції вітчизняних агровиробників, створення стимулів до запровадження новітніх технологій і переходу до наукоємного виробництва аграрної продукції актуалізує питання формування ефективного інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору, спрямованого на генерування умов та можливостей його економічного зростання. У цьому контексті першочерговості набуває необхідність переосмислення та теоретичного обґрунтування якісно нових підходів до активізації висхідного поступу аграрного сектору України за допомогою вдосконалених методів взаємодії між усіма інститутами, що обумовлюють його функціонування на основі якісного аналітичного забезпечення з метою отримання максимально можливого соціально-економічного ефекту.

Проблеми функціонування та розвитку аграрного сектору економіки досліджувалися у працях таких науковців, як В. Андрійчук, В. Андросов, П. Гайдуцький, О. Гудзинський, О. Гудзь, М. Дем'яненко, Ж. Дерій, А. Діброва, М. Кісіль, О. Крисальний, М. Кропивко, М. Ксенофонов, Є. Майовець, М. Малік, В. Маргасова, І. Маркіна, І. Михасюк, П. Музика, Т. Осташко, Б. Пасхавер, Б. Погріщук, Н. Прокопенко, П. Саблук, О. Сенишин, Н. Ткаленко, О. Шпикуляк, О. Шпичак, В. Юрчишин.

Дослідженню проблем, пов'язаних з інституційним забезпеченням аграрного сектору, достатньо уваги приділили відомі представники економічної науки, серед яких: О. Бородіна, Д. Васильківський, Н. Вдовенко, В. Геєць, А. Гриценко, Т. Єфименко, О. Загурський, Ю. Зайцев, А. Маслов, Т. Остапенко, О. Прутська, С. Стоянова-Коваль, В. Тарасевич, О. Трохимець, П. Юхименко, В. Якубенко та інші.

Високо оцінюючи фаховий рівень наукового доробку згаданих учених, зазначимо, що нарощення рівня інформатизації суспільства формує запит на подальший науковий пошук шляхів вирішення проблем формування інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні. Потребують переосмислення підходи до вибору інструментів державної політики, орієнтованої на створення дієвого інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору. Важливим є теоретичне оформлення

структури та змістовних характеристик інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору та окреслення напрямів його адаптації до викликів сучасного історичного періоду. Зазначене зумовило вибір теми дисертації, визначило її мету й завдання, а також структуру й логіку викладу матеріалу.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт: Одеського державного аграрного університету за темою: «Науково-методологічні засади обліково- аудиторського забезпечення конкурентоспроможного підприємництва» (номер державної реєстрації 0115U001369), де авторкою охарактеризовано механізми інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні; Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій за темою: «Інноваційне управління соціально-економічними системами: держава, кластер, регіон» (номер державної реєстрації 0116U002332), у рамках якої авторкою запропоновані шляхи поліпшення інформаційних умов функціонування аграрного сектору України.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретичних та методичних засад інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору та розробка практичних рекомендацій щодо його удосконалення для формування необхідних передумов активізації аграрного виробництва в Україні.

Для досягнення цієї мети в роботі поставлено такі завдання:

- з'ясувати сутнісний зміст інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору;
- запропонувати теоретичну концептуалізацію системи інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору;
- визначити сучасні тенденції регулятивного впливу держави на формування інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору;
- здійснити комплексне оцінювання стану аграрного сектору в Україні;
- охарактеризувати ефективність інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні;
- обґрунтувати стратегічні доміанти модернізації механізмів інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні;
- запропонувати шляхи поліпшення інформаційних умов функціонування аграрного сектору України;
- розробити методичні положення з оцінювання стану та перспектив розвитку аграрного сектору в Україні.

Об'єктом дослідження є процес розвитку аграрного сектору України.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти формування інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. При формуванні поняттєво-категоріального апарату задіяні методи аналізу і синтезу, узагальнення та

наукової абстракції. Аналіз підходів до розуміння сутності інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору, його складових здійснювався з використанням діалектичного й системно-структурного методів. Застосування історико-логічного методу, індукції та дедукції дало змогу дослідити теоретико-методологічні засади розвитку аграрного сектору в контексті його інституційно-аналітичного забезпечення. Під час дослідження сучасного стану аграрного сектору, зокрема в контексті оцінки результативності інституційно-аналітичного забезпечення його розвитку застосовано розрахунково-аналітичні методи спостереження, вимірювання і порівняння. Факторний і ретроспективний аналіз, метод статистичних та експертних оцінок застосовувався у процесі вивчення інституційних умов розвитку аграрного сектору в Україні. При обґрунтуванні стратегічних напрямів модернізації інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору використовувалися евристичні методи, моделювання та екстраполяції.

Інформаційною базою дослідження слугували монографічні дослідження та наукові публікації провідних вітчизняних і закордонних учених та практиків, аналітична інформація науково-дослідних установ, нормативно-правові та законодавчі акти, статистичні матеріали та звітні дані Державної служби статистики України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Світового банку й Українсько-Європейського консультативного центру (UEPLAC), матеріали інформаційно-аналітичних бюлетенів, ресурсів мережі Інтернет і власні напрацювання авторки.

Наукова новизна. Наукові результати проведеного дослідження, які характеризуються новизною, полягають у наступному:

удосконалено:

– архітектоніку інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору, відмінність якої від існуючих напрацювань полягає у виокремленні її складових за структурно-функціональними характеристиками з висвітленням взаємозв'язків; обґрунтуванні методів і моделей, що зумовлюють порядок прийняття рішень щодо спрямування інформаційних потоків у розрізі раціоналізації структури та функцій інститутів аграрного сектору. Це доповнює наукову основу реалізації Національної програми інформатизації в частині інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору;

– теоретичний базис розбудови інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні за рахунок виокремлення комплементарних функціональних механізмів його реалізації (інституційний, економічний, правовий, соціальний, інформаційний) та розкриття векторів державного регулювання та процедур їх реалізації з урахуванням вимог сучасного інформаційного суспільства. Такий підхід спрямований на акумуляцію та реалізацію регуляторного потенціалу держави для забезпечення висхідної траєкторії розвитку аграрного сектору національної економіки;

– прикладний інструментарій оцінки стану та перспектив розвитку аграрного сектору в Україні за рахунок обґрунтування доцільності використання методу проектування процесів DMADV концепції «П'ять сигм», це дозволяє, з одного боку, підвищити ефективність управлінських рішень шляхом

моделювання прогнозних сценаріїв, а з іншого – зменшення інформаційних ризиків, що позитивно впливає на діяльність суб'єктів аграрного сектору;

набули подальшого розвитку:

– трактування сутності поняття «інституційно-аналітичне забезпечення», яке запропоновано розглядати через сукупність впорядкованих організаційно-економічних дій стейкхолдерів (органів державної влади, суб'єктів господарювання, громадськості, наукового сектору, інформаційно-комунікаційного сектору) на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які передбачають збір, обробку, аналіз інформації з метою отримання відповідних даних, які є основою для прийняття рішень щодо їх прямого й непрямого впливу на об'єкт регулювання. Такий підхід доповнює теоретико-прикладний базис для формування пропозицій щодо ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору;

– науково-прикладні засади удосконалення державного регулювання аграрного сектору в частині формування сприятливих інституційних умов функціонування останнього, які, на відміну від відомих, враховують принципи раціонального використання ресурсів, взаємозв'язок інвестиційно-інноваційних, соціально-економічних, споживчих, фіскальних і екологічних результатів, що дозволило сформувавши наукове підґрунтя для окреслення напрямів державного впливу на аграрний сектор через комплекс регуляторних дій, орієнтованих на досягнення цілей інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку;

– методичні засади з оцінювання взаємозв'язку між тенденціями розвитку аграрного сектору України та станом його інституційно-аналітичного забезпечення за допомогою інтегрального показника, який включає розрахунок індикаторів, що характеризують соціально-економічний розвиток аграрного сектору, продовольчу безпеку та екологічну стійкість. Використання запропонованого підходу дає змогу визначати важелі, які мають позитивний вплив на розвиток аграрного сектору з урахуванням можливостей інформаційного суспільства;

– пропозиції щодо формування інституційно-аналітичного забезпечення розвитку вітчизняного аграрного сектору, що, крім загальновизнаних детермінант нарощення його ефективності, включають комплекс заходів, спрямованих на вдосконалення існуючої нормативно-правової бази в напрямку підвищення ефективності функціонування саморегульованих організацій в аграрному секторі; розвиток системи сільськогосподарського дорадництва; модернізацію механізмів налагодження співпраці всіх стейкхолдерів; підвищення ефективності дрібнотоварного аграрного виробництва та інформаційної системи аграрної логістики. Це сприятиме послідовному й комплексному вирішенню проблем формування дієвої системи інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання компетентними органами державної і місцевої влади теоретичних висновків і науково-методичних рекомендацій при розробці та прийнятті управлінських рішень щодо вдосконалення інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору України. Окремі результати

дисертаційної роботи знайшли своє практичне застосування в діяльності: Управління аграрної політики Одеської обласної державної адміністрації при формуванні системи інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору області (довідка № 452/14 від 10.06.19 р.); ТОВ «Світанок старі маяки» у роботі планово-економічного відділу при розробці стратегії розвитку товариства (довідка № 673 від 12.08.2019 р.); ПП «Агро-ДІС» при впорядкуванні організаційно-економічних дій підприємства на основі сучасних інформаційно-аналітичних технологій (довідка № 258/4 від 16.08.2019 р.).

Окремі теоретичні та науково-методичні положення дисертаційної роботи впроваджено в навчальний процес Одеського державного аграрного університету при викладанні дисциплін «Економіка підприємства» та «Аналіз господарської діяльності» (довідка № 01/18/01-1304 від 13.07.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним завершеним дослідженням. Наукові результати, розробки, висновки та рекомендації, що викладені в дисертації і виносяться на захист, одержані авторкою особисто. Внесок дисертантки у працях, опублікованих у співавторстві, відображено у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертації доповідались та обговорювались на 5 науково-практичних конференціях, зокрема: «Національні і світові тенденції розвитку обліку, оподаткування та контролю» (м. Одеса, 2020 р.); «Україна – Б'юлгарія – Европейски съюз: съвременно състояние и перспективи» (м. Варна, 2018 р.); «Цифрова економіка: тренди та перспективи» (м. Тернопіль, 2018 р.); «Imperatives of development of civil society in promoting national competitiveness» (Batumi, 2018 р.); «Вектор науки Тольяттинского государственного университета» (м. Тольятті, 2013 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковані у 15 наукових працях, з них: 1 розділ у колективній монографії, 6 статей у наукових фахових наукових виданнях та виданнях, внесених до наукометричних баз, 5 публікацій апробаційного характеру, 3 публікації, які додатково відображають результати дослідження. Загальний обсяг публікацій становить 7,2 друк. арк., з них особисто автору належить 5,35 друк. арк.

Обсяг і структура роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 227 сторінок комп'ютерного тексту, основний зміст викладено на 187 сторінках. Робота містить 38 рисунків та 47 таблиць, з яких 16 займають 16 повних сторінок. В роботі 6 додатків, розміщених на 24 сторінках. Список використаних джерел налічує 215 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету та завдання, об'єкт і предмет дослідження, сформульовано методи, наукову новизну, висвітлено практичне значення та апробацію одержаних результатів.

У першому розділі – «Теоретичні засади інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору» – досліджено змістовно-

функціональне наповнення інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору; систематизовано науково-організаційні засади його формування та реалізації; проаналізовано важелі державного впливу на формування інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору.

У результаті дослідження встановлено, що наукове пояснення особливостей інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору в науковій літературі здійснюється крізь призму таких основних підходів: системний, синергетичний, еволюційний, інституціонально-когнітивний та експертно-аналітичний. Дифузія ключових положень вказаних підходів дозволила: 1) розкрити структурно-функціональні характеристики сукупності інститутів, що формують умови розвитку аграрного сектору та охарактеризувати відносини між стейкхолдерами згаданого сектору економіки; 2) обґрунтувати тенденції інституційної трансформації та розкрити аналітичний інструментарій забезпечення розвитку аграрного сектору; 3) сформулювати розуміння ролі держави, громадськості, наукового сектору та інформаційно-комунікаційної сфери у формуванні інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору. Доведено, що інституційно-аналітичне забезпечення слід розглядати як систему впорядкованих організаційно-економічних дій стейкхолдерів у напрямку збору, обробки, аналізу необхідної інформації для своєчасної адаптації до мінливих умов зовнішнього середовища та прийняття виважених рішень у сфері розвитку аграрного сектору.

Під системою інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору запропоновано розглядати сукупність компонентів інституційного середовища, які з урахуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій включають комплекс методів збору й обробки інформації з внутрішніх та зовнішніх джерел для забезпечення суб'єктів аграрного сектору та його стейкхолдерів вичерпною інформацією, необхідною для прийняття та реалізації управлінських рішень щодо розвитку аграрного сектору (рис. 1).

У роботі представлено ключові важелі державного впливу на формування інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору, які було структуровано за такими напрямками: *змістовна характеристика* (механізми державного регулювання, які охоплюють цілі, завдання, заходи, принципи, орієнтовані на інституційно-аналітичне забезпечення розвитку аграрного сектору), *об'єкт державної політики розвитку аграрного сектору* (суб'єкти аграрного бізнесу; галузі аграрного сектору й суміжні сектори економіки; споживачі продовольчої продукції та сільські території); *суб'єкт державної політики* (органи законодавчої і виконавчої влади; суб'єкти аграрного сектору; громадськість та інші інституції); *цілі державної політики* (тактичні, проміжні, стратегічні); *принципи* (законність; критеріальність; пріоритетність; прозорість; єдність методології і сумісність, виправдана уніфікація, повнота і точність, комплексність, ефективність, протекціонізм); *умови реалізації* (підвищення ефективності інтеграції національного аграрного сектору в продовольчі сегменти світового аграрного ринку; сталий розвиток ключових параметрів функціонування аграрного сектору; розробка політики щодо формування позитивного іміджу аграрної продукції на міжнародних ринках).

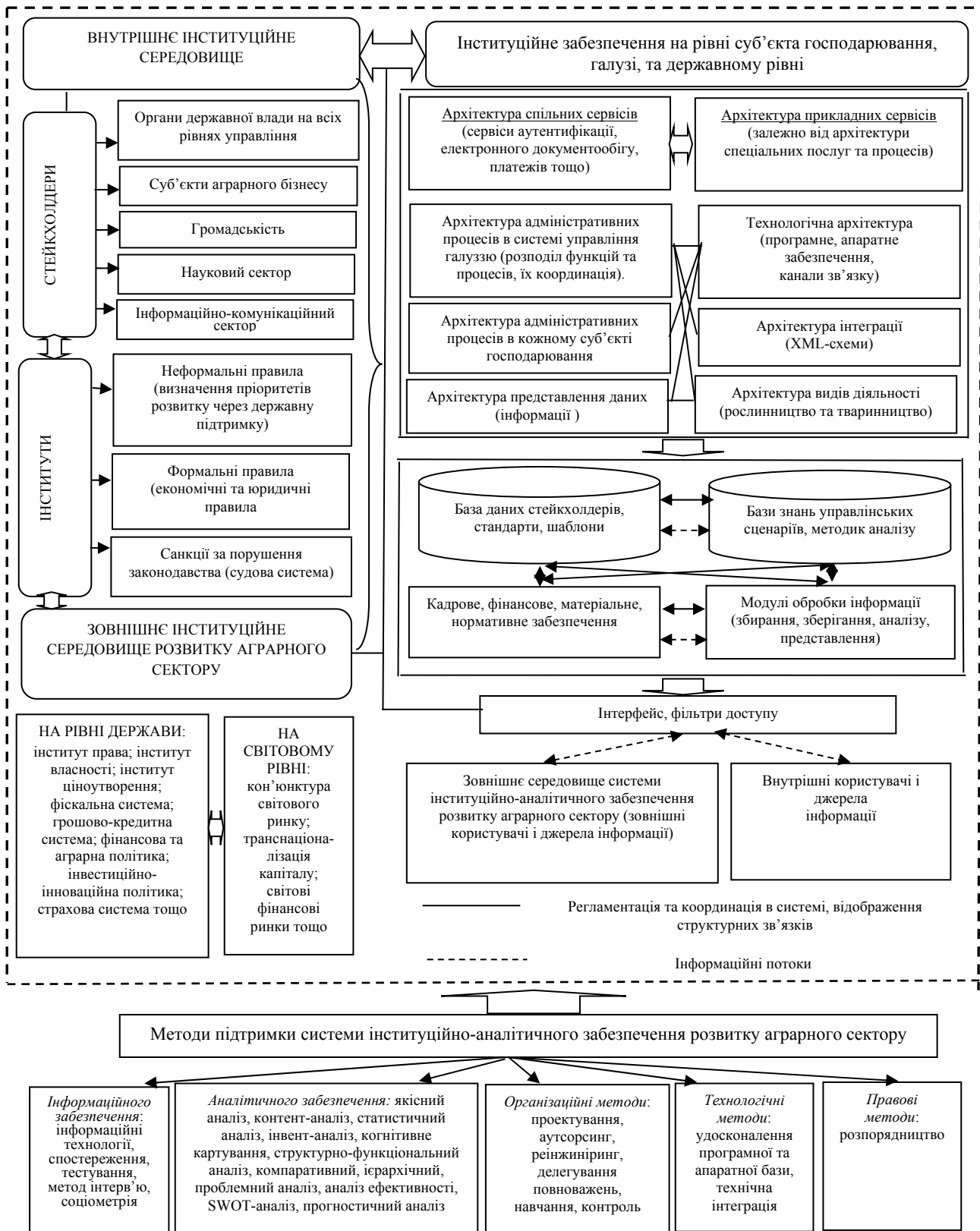

Рис. 1. Концептуальна схема інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору (авторська розробка)

У другому розділі – «Структурно-функціональний аналіз розвитку аграрного сектору України та його інституційно-аналітичне забезпечення» – охарактеризовано стан та тенденцій розвитку аграрного сектору в Україні; проведено кластерний та SWOT-аналіз функціонування аграрного сектору в

Україні; розвинуто методичний базис інтегрального оцінювання розвитку аграрного сектору в Україні та його інституційно-аналітичного забезпечення.

Аналіз тенденцій розвитку аграрного сектору в Україні дозволив сформулювати такі висновки (табл. 1): спостерігається позитивна динаміка в нарощенні обсягів експорту аграрної продукції, які у 2018 р. становили 472,3 млрд грн, а у 2019 р. – уже 485,8 млрд грн; вартість виробленої сільськогосподарської продукції є стабільно високою та демонструє тенденцію до зростання (у 2019 р. на 2,1 % вища, ніж у 2014 р.); індекс цін реалізації сільськогосподарської продукції охарактеризовано як такий, що забезпечує покриття виробничо-господарських витрат із отриманням додаткової вартості; позитивна динаміка спостерігається і щодо обсягу капітальних інвестицій у аграрному секторі (у 2018 р. – 64,2 млрд грн, а у 2019 р. – 67,4 млрд грн).

Таблиця 1

Показники функціонування аграрного сектору в Україні

Показник	Рік						Темп росту, 2019/2014, %
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Чисельність зайнятих в агровиробництві, тис. ос.	3389,0	3091,4	2870,6	2866,5	2860,7	2974,5	87,8
У % до загальної чисельності зайнятих	17,5	17,1	17,5	17,6	17,7	17,9	×
Середньомісячна номінальна зарплата 1 працівника, грн	2344	2556	3309	4195	6057	6134	261,7
% ВДВ сільського господарства в загальному обсязі ВДВ, %	9,9	11,7	14,2	13,8	12,1	14,2	+4,3 в.п.
Індекс цін реалізації продукції сільськогосподарського виробництва (рік до року), %	97,1	124,3	154,5	109,0	111,5	114,2	×
Продукція сільського господарства в постійних цінах, млрд грн	246,1	251,4	239,5	254,6	249,2	251,4	102,1
Продуктивність праці, грн.	201 217	227 753	223 310	275 318	271 491	268 341	133,3
Індекс виробництва продукції сільського господарства, %	113,3	102,2	95,2	106,3	97,8	98,4	×
Рівень рентабельності всієї діяльності, %	8,3	9,3	30,4	25,6	18,7	19,2	+10,9 в.п.
Обсяг капітальних інвестицій у сільському господарстві, млрд грн	18,6	18,8	30,2	50,5	64,2	67,4	362,4
Експорт агропродовольчої продукції, млрд грн	136,2	198,1	318,1	390,5	472,3	485,8	356,7
Імпорт агропродовольчої продукції, млрд грн	65,4	72,0	76,1	99,4	114,4	116,7	178,4

Джерело: складено на основі даних Державної служби статистики України.

Водночас вказано на наявність у розвитку вітчизняного аграрного сектору таких нагальних проблем, зокрема, як: відсутність стратегічного підходу до формування інституційного забезпечення; недосконалість механізмів аналізу результатів діяльності аграрних виробників, які функціонують поза інтегрованими структурами; диспаритет цін і неврегульованість міжгалузевих відносин; недосконалість вимог до якості аграрної продукції тощо.

Кластерний аналіз аграрного сектору України дозволив встановити причини неоднорідності кількісно-якісних показників розвитку вітчизняного аграрного сектору в територіальному розрізі, зокрема: відмінності у природноресурсному потенціалі, соціально-економічних, географічних і культурних умовах функціонування. За результатами SWOT-аналізу аграрного сектору України ідентифіковано проблеми його розвитку та окреслено можливості, на які має орієнтуватись сучасна державна політика у сфері інституційно-аналітичного забезпечення задля формування умов кількісного та якісного зростання цього сектору економіки (табл. 2).

Дисертанткою запропоновано науково-методичний підхід до інтегрального оцінювання розвитку аграрного сектору на основі використання інструментарію методу головних компонент, який дозволяє усувати надмірний суб'єктивізм у процесі визначення вагових коефіцієнтів за індикаторами, які характеризують соціально-економічний розвиток, екологічну стійкість та продовольчу безпеку України. Обґрунтовано, що розвиток аграрного сектору багато в чому залежить від ефективності інституційно-аналітичного забезпечення. У рамках запропонованої методики оцінювання ефективності інституційно-аналітичного забезпечення розроблено інтегральний індикатор рівня розвитку аграрного сектору:

$$Y = 0,024X_1 \times 0,011X_2 \times 0,295X_3 \times 1,048X_4 \times 0,0002X_5 \times 0,359X_6 \times 0,449X_7,$$

де X_1 – рентабельність аграрного виробництва, %; X_2 – продуктивність праці в аграрному секторі, тис. грн/чол.; X_3 – індекс виробництва валової аграрної продукції; X_4 – кількість зайнятих у виробництві аграрної продукції, тис. чол.; X_5 – капітальні інвестиції тис. грн; X_6 – коефіцієнт зносу основних засобів; X_7 – середньомісячна номінальна заробітна плата в аграрному секторі, грн.

Результати проведених розрахунків дозволили визначити: підвищення рівня рентабельності на 1 відсотковий пункт свідчить про підвищення рівня розвитку аграрного сектору на 0,024; зростання показника продуктивності праці на 1 відсотковий пункт підвищує рівень розвитку на 0,011; збільшення індексу виробництва валової продукції на 1 відсотковий пункт сприяє зростанню на 0,295. У свою чергу, збільшення кількості зайнятих в аграрному секторі підвищує рівень його розвитку на 1,048. Зростання показника підтримки робочої сили на 1 підвищує рівень розвитку аграрного сектору на 0,449. Встановлено, що стабілізуюча функція інституційно-аналітичного забезпечення сприяє ефективній реалізації господарського процесу та стійкості розвитку аграрного сектору.

SWOT-аналіз аграрного сектору в Україні

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Вигідне географічне розташування в центрі Європи на перетині основних логістичних вузлів. 2. Клімат (велика частина території України розташована в кліматичних зонах, що сприяють веденню с/г з мінімальними ризиками отримання збитків від різних стихійних лих). 3. Ґрунти (українські с/г землі – це чорноземи з найбільшим вмістом гумусу у світі). 4. Культура і знання (аграрії активно навчаються в колег з усього світу). 5. Дешева оренда землі (в Україні – 41 євро/га, для порівняння в Литві – 81, у Чехії – 96, у Франції – 202). 6. Найвища маржинальність серед усіх країн світу – 30-150 % (за оцінками експертів «Латифундист Медіа»). 7. Дешева робоча сила (середня офіційна зарплата в с/г в Україні – 277 \$, у Польщі – 1680 \$, в Угорщині – 1114 \$, у Словаччині – 1319 \$). 8. Бізнес через своїх лобістів із галузевих асоціацій представлений в уряді (експортна рада, Рада інвесторів України, різні міжвідомчі групи і комітети при міністерствах тощо). 9. Ландшафт ідеально підходить для великого товарного землеробства. 10. Активне використання всіма гравцями (великими, середніми і дрібними) передових світових технологій у своєму виробництві. 11. Провідні позиції України на світовому ринку (сьогодні Україна - один зі світових лідерів за низкою товарних позицій). 12. Висока частка експорту в економіці. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Незавершеність реформи щодо запуску ринку землі (як однієї з ключових умов для залучення інвестицій). 2. Низький рівень переробки (частка агропродукції з високою доданою вартістю в загальному обсязі с/г виробництва становить незначну частину – близько 5-7 %). 3. Низька продуктивність (4 тис. \$ у с/г на одного зайнятого. Для порівняння: у Польщі – 8 тис. \$, у Німеччині, Франції – 54 тис. \$, у Нідерландах – 79 тис. \$). 4. Слабка самоорганізація ринку (середній і малий бізнес не беруть активної участі в профорганізації для політичного лобювання своїх інтересів). 5. Відсутність джерел фінансування сектору (дорогі кредити), недофінансування сектору. 6. Домінування окремих великих гравців на ринку. 7. Непрозорий механізм держпідтримки галузі. 8. Погіршення якості чорнозему (близько 20 % українських чорноземів деградували за 28 років через непродуману політику обробляння ґрунту і неконтрольоване внесення добрив, що призвело до збитків — до 10-15 млрд грн). 9. У низці господарств збереглася «культура колгоспу»: низький рівень фінансової грамотності, старі технології, відсутність процесу модернізації об'єктів. 10. Дефіцит кваліфікованих кадрів у регіонах. 11. Відсутність профільних R&D-центрів.
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Вихід на нові ринки з новою продукцією (наприклад, коноплі, льон, лляні тканини, халяльне м'ясо, хамон українського виробництва, козячі сири, органічний мед, органічна курятина тощо). 2. Цифровізація с/г (AgTech), блокчейн-технології. 3. Залучення інвестицій у сектор. 4. Підвищення продуктивності та врожайності. 5. Створення профільних R&D-центрів в Україні (новий посадковий матеріал, нові технології, нові добрива). 6. Підтримка з боку міжнародних фінансових організацій та з боку держави. 7. Створення в Україні Причорноморського центру біржової торгівлі агропродукцією. 8. Створення в Україні євроазійського логістичного та виробничого хабу агропродукції. 9. Перетворення України на світовий органічний хаб. 10. Зростання експорту і, як наслідок, валютних надходжень у країну. 11. Формування моделі «20-40-40» (за розміром господарств 20 % — великий агробізнес, 40 % — середній, 40 % — малий). 12. Можливість форматувати галузь (обрати унікальний «український» шлях інноваційного розвитку). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прорахунки у відкритті ринку землі. 2. Війна, політична та економічна кризи в Україні. 3. Відтік кадрів. 4. Втрата вартості землі через розвиток альтернативного виробництва (гідропоніка тощо). 5. Деградація сектору. 6. Втрата частини потенціалу врожайності через деградацію ґрунтів, яка є наслідком інтенсивного виробництва. 7. Рейдерство, «сірий» ринок зерна, високий рівень обороту готівки, шахрайські схеми, контрафактна продукція, тиск із боку силових структур.

Джерело: складено авторкою на основі власних досліджень та з використанням офіційних даних Українського інституту майбутнього.

У третьому розділі – «Напрями удосконалення інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні» – сформовано комплекс науково-практичних рекомендацій з удосконалення інституційно-аналітичного забезпечення функціонування аграрного сектору України; висвітлено підходи до формування комплексного механізму реалізації інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні; запропоновано організаційно-методичний підхід до використання аналітичного інструментарію оцінки стану та перспектив розвитку аграрного сектору в Україні.

Нарощення ефективності інституційно-аналітичного забезпечення функціонування аграрного сектору України має відбуватися в таких напрямках: збалансування галузевої та суб'єктної диспропорцій виробництва аграрної продукції; покращення інвестиційної привабливості аграрного сектору економіки; подолання сировинної спрямованості аграрного сектору та збільшення частки виробництва продукції з високою доданою вартістю; розвиток логістично-інфраструктурного забезпечення господарських відносин між суб'єктами аграрного сектору економіки; покращення кадрового забезпечення аграрного сектору економіки; зменшення екологічних дисбалансів і становлення засад раціонального природокористування в аграрному секторі; забезпечення охорони земель сільськогосподарського призначення.

Обґрунтовано, що модернізація інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору має відбуватися в розрізі трьох невід'ємних та тісно взаємопов'язаних частин: 1) інституційно-правової (формальні та неформальні правила); 2) інституційно-організаційної (управлінський та ресурсний блок); 3) інституційно-методичної (методи аналізу). Сформульовано концептуальне бачення інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні, яке передбачає вдосконалення існуючої нормативно-правової бази в напрямку підвищення ефективності функціонування саморегульованих організацій в аграрному секторі, розвитку системи сільськогосподарського дорадництва, удосконалення механізмів налагодження співпраці всіх стейкхолдерів (держави, бізнесу, науки, громадськості та інформаційно-аналітичного сектору), розвитку дрібнотоварного аграрного виробництва та інформаційної системи аграрної логістики, підвищення результативності використання інструментів регулювання вітчизняного аграрного ринку (рис. 2).

Обґрунтована необхідність формування комплексного механізму реалізації системи інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні, який включає в себе сукупність комплементарних функціональних механізмів: *інституційний* (формування сприятливого бізнес-середовища шляхом налагодження ефективної взаємодії всіх стейкхолдерів аграрного сектору); *економічний* (управління грошово-валютною, фінансово-кредитною, кредитною, інвестиційно-інноваційною, фіскальною, страховою діяльністю тощо); *правовий* (дотримання положень Конституції України, кодексів, законів, постанов, наказів тощо та розробка на їх основі комплексного нормативно-правового акта у сфері інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору); *соціальний* (впорядкування процесів соціального розвитку

села та формування стійких соціальних зв'язків); *інформаційний* (інформаційно-консультативний супровід ведення аграрного бізнесу в сучасних умовах стрімкого науково-технічного прогресу).

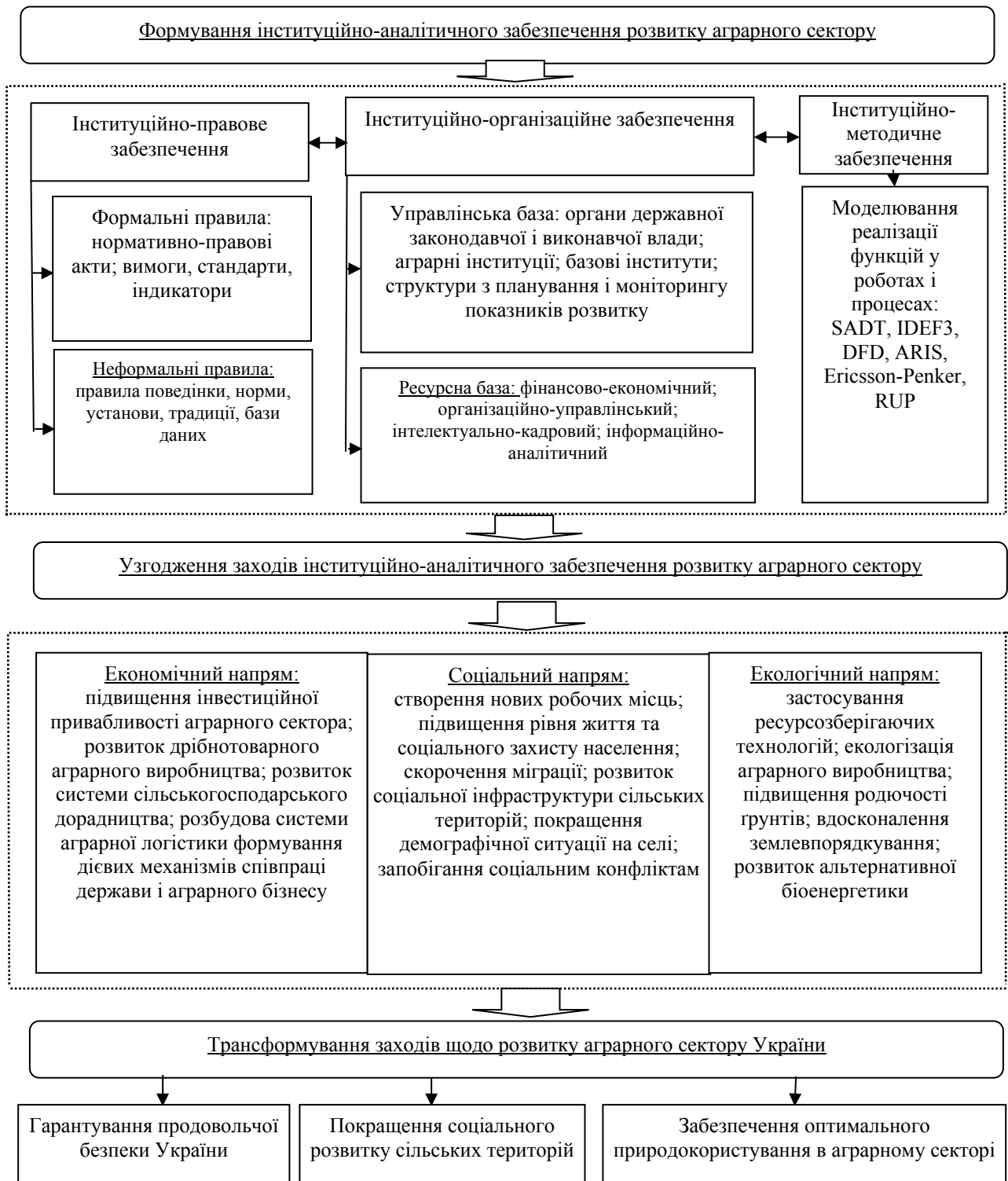

Рис. 2. Стратегічні напрями удосконалення інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні

Джерело: розроблено авторкою.

Функціонування комплексного механізму реалізації інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні має відбуватися системно за всіма стратегічними напрямками, які окреслюють його специфіку й місце в державній політиці. Окреслено аспекти його подальшої трансформації, які сприятимуть реалізації стратегічної мети розвитку аграрного сектору: 1. Законодавчий аспект – забезпечення удосконалення законодавства щодо розвитку аграрного сектору, насамперед у сфері надання преференцій діяльності малому та середньому агробізнесу. 2. Адміністративний аспект – сприяння ліквідації бюрократичних бар'єрів, подолання корупційних проявів на вітчизняному та міжнародному агроринку. 3. Бюджетний аспект – оптимізація процесів розподілу державних коштів у напрямку підтримки сільського господарства, розвиток переробної галузі. 4. Фіскальний аспект – податкове та митне стимулювання розвитку аграрного сектору. 5. Структурний аспект – ліквідація різних структурних міжгалузевих і внутрішньогалузевих диспропорцій. 6. Інфраструктурний аспект – формування і розвиток інноваційних інституцій щодо підтримки агропідприємництва (бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, центрів комерціалізації, інвестиційно-інноваційних об'єднань тощо). 7. Науково-технічний аспект – забезпечення висококваліфікованими кадрами, новітніми технологіями агробізнес, стимулювання комерціалізації аграрної науки тощо.

Важливими елементами реалізації запропонованого механізму виступає єдина комплексна архітектура загальних інформаційних сервісів (вимог до контенту вебпорталів суб'єктів бізнесу та органів влади, серверів електронних форм документів, XML-схем взаємодій суб'єктів аграрного бізнесу та органів влади, сервісів аутентифікації, платформ електронних платежів, обробки запитів, надання консультацій тощо), опис вимог щодо формування архітектури прикладних систем (відповідно до специфіки діяльності суб'єктів аграрного бізнесу) та наборів показників щодо інформаційно-аналітичного забезпечення.

Запропоновано організаційно-методичний підхід до використання аналітичного інструментарію оцінки стану та перспектив розвитку аграрного сектору в Україні, який передбачає проведення аналізу діяльності галузей аграрного сектору для ідентифікації факторів впливу екзогенного та ендогенного середовища на їхній розвиток, визначення способів, прийомів і технологій інформаційного забезпечення; розробка, ранжування, оцінка ефективності та узгодження з певними зацікавленими сторонами, системи заходів з організації виробничо-господарської діяльності. Це сприятиме зниженню інформаційної асиметрії в контексті прийняття управлінських рішень щодо змін параметрів розвитку аграрного сектору країни, виявленню і протидії широкому переліку загроз, що дозволить максимізувати соціо-еколого-економічний ефект від функціонування згаданого сектору економіки (рис. 3).

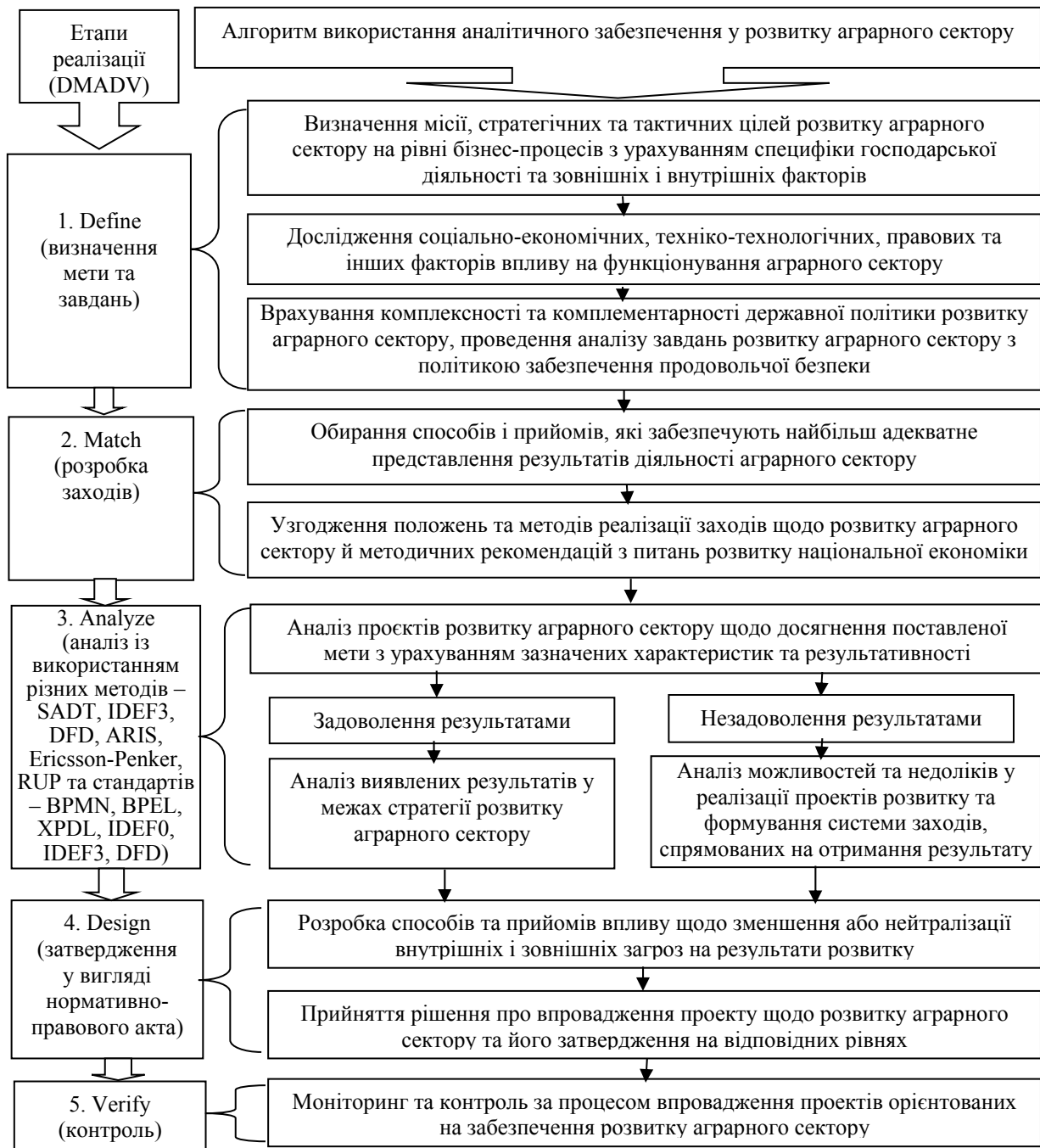

Рис. 5. Організаційно-методичний підхід до використання аналітичного інструментарію оцінки стану та перспектив розвитку аграрного сектору в Україні

Джерело: розроблено авторкою.

Для забезпечення виключення проблем або дефектів у функціонуванні аграрних бізнес-процесів, чіткого використання інформації і статистико-аналітичних методів як засобу формування релевантної інформації пропонуємо реалізувати запропонований організаційно-методичний підхід до використання аналітичного інструментарію оцінки стану та перспектив розвитку аграрного сектору в Україні на основі методу DMADV концепції «Шість сигм», який полягає у використанні диверсифікованих методів та інструментів проєктування, удосконалення та управління процесом розвитку аграрного сектору.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичні узагальнення та представлено авторський варіант вирішення важливого наукового завдання щодо поглиблення теоретичних та методичних засад інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору та розробка практичних рекомендацій щодо його удосконалення для формування необхідних передумов активізації аграрного виробництва в Україні.

Отримані результати проведеного дисертаційного дослідження дозволяють сформулювати такі висновки та пропозиції:

1. Визначено, що розвиток аграрного сектору з використанням інформаційно-аналітичного інструментарію, є базовою умовою для висхідного соціо-еколого-економічного поступу держави та гарантією вирішення суспільних суперечностей, підвищення рівня добробуту населення. На основі комбінування ключових положень інституціонального та системного підходів було запропоновано тлумачення змісту інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору як системи впорядкованих організаційно-економічних дій стейкхолдерів у напрямку збору, обробки, аналізу інформації з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій з метою отримання відповідних даних, які є необхідною платформою для прийняття рішень щодо їх прямого й непрямого впливу на розвиток аграрного сектору.

2. Сформовано концептуальні положення формування інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору, які набули оформлення в обґрунтуванні цілей, завдань, методів збору й обробки інформації з внутрішніх та зовнішніх джерел для забезпечення суб'єктів аграрного сектору та його стейкхолдерів вичерпною інформацією, необхідною для прийняття та реалізації управлінських рішень щодо розвитку згаданого сектору. Такі положення повинні бути трансформовані в моделі автоматизації діяльності суб'єктів аграрного сектору та процедур, у тому числі аналітичних, яка виступає базисом для забезпечення розвитку аграрного сектору.

3. У роботі висвітлено регуляторний вплив держави на формування інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору, який структуровано через виокремлення *змістовних характеристик такого впливу* (механізми, цілі, завдання, заходи, принципи, орієнтовані на інституційно-аналітичне забезпечення розвитку аграрного сектору), *об'єкта* (аграрні підприємства; складові аграрного сектору та суміжні галузі; споживачі та сільські території); *суб'єкта* (органи законодавчої і виконавчої влади; суб'єкти аграрного сектору; громадськість та інші інституції); *дерева цілей*; *принципів* (законність; критеріальність; пріоритетність; прозорість; єдність методології і сумісність, виправдана уніфікація, повнота і точність, комплексність, ефективність, протекціонізм); *умов реалізації* (інтеграції національного аграрного сектору до світового аграрного середовища; сталий розвиток ключових параметрів функціонування аграрного сектору; забезпечення конкурентоздатності аграрної продукції на міжнародних ринках). Сформовані положення є важливими науковими здобутками у контексті підвищення

ефективності діяльності державних органів влади щодо формування сприятливих умов для активізації розвитку аграрного сектору України.

4. За результатами проведеного аналізу тенденцій функціонування аграрного сектору в Україні визначені динамічні позитивні закономірності (зростання обсягу експорту продукції аграрного сектору, зростання вартості виробленої сільськогосподарської продукції, зростання обсягу капітальних інвестицій в аграрному секторі) та виявлено сукупність проблем, які безпосередньо зумовлені специфічними властивостями функціонування нестабільного внутрішнього і зовнішнього середовища, які варто враховувати при розбудові інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору: зниження рівня рентабельності аграрної продукції протягом останніх двох років і як наслідок скорочення доходів агровиробників, обмеженість обсягів матеріальних і фінансових ресурсів; відставання якості аграрної продукції України від європейських стандартів; нерозвинена система логістики в аграрному секторі тощо.

5. Охарактеризовано ефективність інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні шляхом проведення SWOT-аналізу аграрного сектору та інтегрального оцінювання рівня його розвитку. Запропоновано прикладний інструментарій оцінки розвитку аграрного сектору в Україні з урахуванням впливу сукупності показників (рентабельність; індекс виробництва аграрної валової продукції; продуктивність праці; чисельність зайнятих у аграрному секторі; коефіцієнт зносу основних запасів; середньомісячна номінальна заробітна плата у аграрному секторі). Результати апробації розробленого підходу стали інформаційним підґрунтям для формування науково-практичних пропозицій щодо вдосконалення компонент інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору.

6. Запропоновано стратегічні орієнтири формування та розвитку інституційно-аналітичного забезпечення функціонування аграрного сектору в Україні, зокрема: 1) інституційно-правові: удосконалення нормативно - правової бази щодо розвитку аграрного сектору в частині реалізації системи сільськогосподарського дорадництва, підвищення результативності функціонування саморегульованих організацій, адаптація вітчизняного законодавства до вимог ЄС; 2) інституційно-організаційні: удосконалення механізмів співпраці всіх стейкхолдерів аграрного сектору, розвиток системи аграрної логістики та дрібнотоварного аграрного виробництва, підвищення результативності використання інструментів регулювання вітчизняного аграрного ринку; 3) методичні, передбачають використання сукупності методів (SADT, IDEF3, DFD, ARIS, Ericsson-Penker, RUP) для проведення оцінки стану та перспектив розвитку аграрного сектору.

7. Доведено, що результативність комплексного механізму інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні має бути забезпечено шляхом виваженої політики з боку держави щодо орієнтації на довгостроковий розвиток аграрного сектору, становлення інституту

агропідприємництва та підвищення його ефективності. Стратегічними імперативами такої політики є: зниження рівня безробіття, досягнення гідних умов життя серед сільського населення; налагодження співпраці аграрного бізнесу й наукового сектору для впровадження новітніх розробок аграрної науки; стимулювання соціальної відповідальності та екологізація ведення агробізнесу.

8. Розроблено методичні положення з оцінювання стану та перспектив розвитку аграрного сектору в Україні, які передбачають здійснення аналізу діяльності суб'єктів аграрного бізнесу для ідентифікації факторів впливу на її результативність, розробку, ранжування, оцінювання ефективності та узгодження зі стейкхолдерами. Для забезпечення ефективності використання інформації й аналітичних методів у системі інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору запропоновано використовувати метод DMADV концепції «Шість сигм», який включає інструментарій проектування, удосконалення та управління процесом розвитку аграрного сектору.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Монографії:

1. Добрянська Н. А., **Варгатюк М. О.** Науково-теоретичні основи конкурентоспроможності підприємства. *Теоретичні, методологічні та практичні аспекти конкурентоспроможності підприємств* : монографія / за заг. ред. професора О. Г. Янкового. Одеса, Атлант, 2017. С. 29-37. (0,6 друк. арк.). *Особистий внесок: систематизовано досвід щодо підвищення рівня конкурентоспроможності аграрного сектору (0,4 друк. арк.).*

Статті у наукових фахових виданнях та виданнях, внесених до наукометричних баз:

2. Варгатюк М. О. Інституційно-аналітичне забезпечення механізму регулювання розвитку аграрного сектору. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 6. Т. 2. С. 206-211 [фахове видання] (0,4 друк. арк.).

3. Лебедева В., Шабатура Т., **Варгатюк М.** Імперативи комплементарності реалізації економічного потенціалу агропродовольчих підприємств. *Економічний аналіз*. 2019. № 29(1). С. 133-140. [фахове видання] (0,6 друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновано напрями розвитку економічного потенціалу аграрного сектору (0,4 друк. арк.).*

4. Стоянова-Коваль С. С., **Варгатюк М. О.** Державне управління екологічною безпекою аграрного виробництва. *Ефективна економіка*. 2019. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6908> [фахове видання] (0,5 друк. арк.). *Особистий внесок: визначені домінанти забезпечення екологічної безпеки аграрного сектору (0,4 друк. арк.).*

5. Стоянова-Коваль С. С., **Варгатюк М. О.** Особливості ідентифікації загроз екологічній безпеці аграрного виробництва в Україні. *Агросвіт*. 2019.

№ 5. С. 53-60. [фахове видання; Міжнародна наукометрична база: *Index Copernicus*] (0,55 друк. арк.). *Особистий внесок: представлено методичний підхід до ідентифікації загроз екологічній безпеці аграрного сектору* (0,45 друк. арк.).

6. Стоянова-Коваль С. С., **Варгатюк М. О.** Економічна безпека аграрного сектору як стратегічний напрямок інституційного регулювання інвестиційної діяльності. *Ефективна економіка*. 2018. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6580> [фахове видання] (0,5 друк. арк.). *Особистий внесок: визначені стратегічні напрями державного регулювання інвестиційної діяльності аграрного сектору* (0,4 друк. арк.).

7. Варгатюк М. О. Концептуальні положення державної політики інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 6. Т. 3. С. 88-92 [фахове видання] (0,4 друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

8. Варгатюк М. О. Особливості інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору *Національні і світові тенденції розвитку обліку, оподаткування та контролю* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (присвяченої 60-річчю кафедри обліку і оподаткування), 21 травня 2020 р. / редкол.: І. О. Крюкова [та ін.]; Одеський державний аграрний університет. Одеса: ВМВ-Принт», 2020. С. 8-10. (0,2 друк. арк.).

9. Марчук Л. Л. **Варгатюк М. А.** Диагностика экономического потенциала в условиях рыночной конкуренции. Украина – България – Европейски съюз: съвременно състояние и перспективи» : сборник с доклади от VI международна научна конференция. Варна: Издателство «Наука и икономика», 2018. С. 92-94. (0,25 друк. арк.). *Особистий внесок: представлено методу аналізу економічного потенціалу аграрного бізнесу* (0,1 друк. арк.).

10. Стоянова-Коваль С. С. **Варгатюк М. О.** Державна підтримка аграрного сектору в умовах розвитку цифрової економіки. *Цифрова економіка: тренди та перспективи: матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції [Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.]*. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018. С. 117-120. (0,3 друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновані перспективні напрями удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення аграрного сектору* (0,2 друк. арк.).

11. Vargatuk M. Problems of innovative development of agrifood sphere of ukraine. 1 stInternational Scientific and Practical Conference «Imperatives of development of civil society in promoting national competitiveness» Batumi, Georgia, Volume II, December 13-14, 2018. P.119-121. (0,2 друк. арк.).

12. Стоянова-Коваль С. С., Добрянська Н. А., **Варгатюк М. О.** Анализ и оценка финансового состояния предприятия. *Вектор науки Тольяттинского государственного университета*. 2013. № 4 (15). С. 33-36. (0,2 друк. арк.). *Особистий внесок: систематизовано законодавчу базу сучасного стану регулювання процесів детінізації в Україні* (0,1 друк. арк.).

Праці, які додатково відображають результати дослідження:

13. Наумова Л. М., **Варгатюк М. О.** Стратегія та механізми просування товарів у системі маркетингу харчових підприємств. *Економічний аналіз*. 2017. Т. 27, № 3. С. 254-260. [фахове видання] (0,45 друк. арк.). *Особистий внесок: представлено наукові підходи до інтенсифікації маркетингових інструментів в аграрному секторі* (0,3 друк. арк.).

14. Добрянская Н. А., Попович О. М., **Варгатюк М. О.** Суть та значення бенчмарінгу відносно оцінки конкурентоспроможності підприємства. *Агросвіт*. 2016. № 11. С. 3-6. [фахове видання] (0,4 друк. арк.). *Особистий внесок: систематизовано досвід зарубіжних країн щодо оцінки конкурентоспроможності аграрного бізнесу* (0,25 друк. арк.).

15. Добрянская Н. А., **Варгатюк М. О.** Теоретичні основи управління конкурентоспроможністю підприємства. *Інвестиції: практика і досвід*. 2015. № 20. С. 84-87. [фахове видання] (0,4 друк. арк.). *Особистий внесок: визначені перспективи управління діяльністю аграрного сектору* (0,3 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Варгатюк М. О. Інституційно-аналітичне забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Національний університет «Чернігівська політехніка» Міністерства освіти і науки України. – Чернігів, 2021.

Дисертація присвячена поглибленню теоретичних і методичних засад інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору та розробці практичних рекомендацій щодо його удосконалення. Досліджено генезис теорії і практики інструментів інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору. Запропоновано концептуальні положення формування системи інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору, які виходять із відповідних завдань і принципів та визначають, що провідними теоретичними засадами функціонування такої системи мають бути положення методології управління проектами в аграрному секторі і проєктування інформаційних систем. Обґрунтовано науково-методичний підхід до оцінювання розвитку аграрного сектору України та його взаємозв'язку з результативністю інституційно-аналітичного забезпечення шляхом розрахунку інтегральних показників.

Доведено, що для конкретизації шляхів реалізації системи інституційно-аналітичного забезпечення розвитку аграрного сектору необхідною є розробка відповідного комплексного механізму. Запропоновано організаційно-методичний підхід до використання аналітичного інструментарію оцінки стану та перспектив розвитку аграрного сектору в Україні.

Ключові слова: інституційно-аналітичне забезпечення, аграрний сектор, державна політика, розвиток аграрного сектору, інформаційне забезпечення.

АННОТАЦИЯ

Варгатюк Н. А. Институционально-аналитическое обеспечение развития аграрного сектора в Украине. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Национальный университет «Черниговская политехника» Министерства образования и науки Украины. – Чернигов, 2021.

Диссертация посвящена углублению теоретических и методических основ институционально-аналитического обеспечения развития аграрного сектора и разработке практических рекомендаций по его усовершенствованию. Исследован генезис теории и практики инструментов институционально-аналитического обеспечения развития аграрного сектора. Предложены концептуальные положения формирования системы институционально-аналитического обеспечения развития аграрного сектора, которые выходят из соответствующих задачи и принципов и определяют, что ведущими теоретическими основами функционирования такой системы должны быть положения методологии управления проектами в аграрном секторе и проектирования информационных систем. Обоснован научно-методический подход к оценке развития аграрного сектора Украины и его взаимосвязи с результативностью институционально-аналитического обеспечения путем расчета интегральных показателей. Обосновано, что институционально-аналитическое обеспечение состоит из трех неотъемлемых и взаимосвязанных составляющих: институционально-правовой; институционально-организационной и методической.

Обоснованные стратегические доминанты модернизации механизмов институционально-аналитического обеспечения развития аграрного сектора в Украине: 1) институционально-правовые, которые ориентированы на разработку и совершенствование нормативно-правовой базы по развитию аграрного сектора в части реализации системы сельскохозяйственного консультирования, повышения результативности функционирования саморегулируемых организаций, адаптация отечественного законодательства с требованиями ЕС; 2) институционально-организационные, действие которых ориентирована на совершенствование механизмов сотрудничества всех стейкхолдеров аграрного сектора, развитие системы аграрной логистики и мелкотоварного аграрного производства, повышение результативности использования инструментов регулирования отечественного аграрного рынка; 3) методические, которые предусматривают использование совокупности методов.

Доказано, что для конкретизации путей реализации системы институционально-аналитического обеспечения развития аграрного сектора необходима разработка соответствующего комплексного механизма, который включает предложения по перечню методов и инструментов в соответствии с положениями архитектурного подхода, группировка их по основным

управленческими функциями (планирование, мотивация, организация и контроль). Предложено организационно-методический подход к использованию аналитического инструментария оценки состояния и перспектив развития аграрного сектора в Украине, который предусматривает осуществление анализа деятельности субъектов аграрного бизнеса для идентификации факторов влияния на ее результативность, разработку, ранжирование, оценку эффективности и согласования со стейкхолдерами. Разработаны методические положения по оценке состояния и перспектив развития аграрного сектора в Украине, предусматривающих осуществление анализа деятельности субъектов аграрного бизнеса для идентификации факторов влияния на ее результативность, разработку, ранжирование, оценку эффективности и согласования со стейкхолдерами. Для обеспечения эффективности использования информации и аналитических методов в системе информационно-аналитического обеспечения развития аграрного сектора предложено использовать метод DMADV концепции «Шесть сигм», который включает инструментарий проектирования, совершенствование и управления процессом развития аграрного сектора.

Ключевые слова: институционально-аналитическое обеспечение, аграрный сектор, государственная политика, развитие аграрного сектора, информационное обеспечение.

ABSTRACT

Vargatyuk M. O. Institutional and analytical support for the development of the agricultural sector in Ukraine. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of economic sciences on a specialty 08.00.03 – economy and management of a national economy. – Chernihiv Polytechnic National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Chernihiv, 2021.

The dissertation is devoted to deepening of theoretical and methodical bases of institutional and analytical maintenance of development of agricultural sector and development of practical recommendations concerning its improvement. The genesis of the theory and practice of tools of institutional and analytical support for the development of the agricultural sector is studied. Conceptual provisions for the formation of a system of institutional and analytical support for the development of the agricultural sector, which are based on the relevant tasks and principles and determine that the leading theoretical foundations of such a system should be the provisions of project management methodology in the agricultural sector and information systems design. The scientific and methodological approach to assessing the development of the agricultural sector of Ukraine and its relationship with the effectiveness of institutional and analytical support by calculating integrated indicators is substantiated.

It is proved that to specify the ways of implementing the system of institutional and analytical support of the agricultural sector it is necessary to develop an

appropriate comprehensive mechanism, which includes proposals for a list of methods and tools in accordance with the architectural approach, grouping them by basic management functions (planning, motivation, organization and control).

Keywords: institutional-analytical support, agrarian sector, state policy, development of agrarian sector, information support.